

**ОСОБЕНОСТИ НА ФОЛКЛОРНИЯ МОДЕЛ ЗА САКРАЛНИТЕ ВЛАДЕТЕЛИ
НА СВЕТА СПОРЕД ПРЕСТАВИТЕ НА БЪЛГАРИТЕ МОХАМЕДАНИ ОТ
ОБЛАСТТА ГОРЕН РУПЧОС В
СРЕДНИТЕ РОДОПИ**

(първо ментално измерение)

Росен Р. Малчев

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „ОНГЪЛ”

Тази работа разглежда представите на българите мохамедани от областта Горен Рупчос за сакралните владетели на света. В нея се разкриват менталните измерения на вярата в тях и мястото им във фолклорния модел на Всемира.

Изследвани са българомохамеданските селища Дряново и Лъкавица и махалите на село Джурково, населени с българи мохамедани. Етноложките резултати от проучванията са интелектуална собственост на Архива на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „ОНГЪЛ” (ААО) и на Общинския поселищен архив – гр. Лъки, Пловдивска област (ОПА-Л).

Фолклорният модел за владетелите на света има две ментални измерения, които са трудно разчленими в съзнанието на своите създатели и носители, но могат да бъдат обособени теоретично въз основа на записаните етноложки материали. На пръв поглед тези условно наречени „измерения” отразяват последователно двете основни направления в битието на всяка конфесионална система – универсализъм и локализъм. При по-внимателно вглеждане, обаче, се открива, че те се разграничават по един друг, по-древен признак:

1. Степен на неразчлененост на предмета на сакрално отношение – висока при първото ментално измерение и ниска при второто;
2. Степен на стратифицираност на предмета на сакрално отношение – по-ниска при първото ментално измерение и по-висока за второто.

Сакралните владетели на света Аллах/Господ, Пейгамбер и Азраил могат да бъдат поставени в първото ментално измерение. Второто измерение включва сакралните персонажи – Енихан и Герге. Маргинална позиция спрямо двете измерения заемат Исус Риста и Наш Моамет.

Първото ментално измерение на фолклорния модел за владетелите на света се отличава със значителна степен на обобщеност и неразчлененост по отношение на сакралните персонажи, които я обитават. То вероятно съдържа най-ясни следи от древния дохристиянски пласт на фолклорната менталност и свидетелствува за един незавършен процес на стратифициране на сакралното пространство. Етноложки доказателства за това можем да открием в текст, записан в българомохамеданската мах. Сульовска на с. Джурково. Друг вариант на тази представа предлага етноложки запис от с. Дряново. В него мюсюлманският Аллах е представен като брат на християнския Господ. Вероятно, тази представа е резултат от два процеса в структурирането на фолклорния модел на света: съхраняването на следи от дохристиянското разбиране за множествеността на сакралните владетели на света; развоя на многовековното конфесионално противоборство между християнство и ислям в Горен Рупчос. В информацията от с. Джурково обитателите на сакралното пространство на първото ментално измерение са представени по-аморфно като състав, същност и функции. В него неразчленимо съществува сравнените по двойки персонажи „Азраиль” и „Аллах”, „Исус Ристос” и „Азраиль”, „Пайгамбер” и „Азраиль”, както и неопределената общност на „ангелистите”. В текста от с. Дряново владетелската двойка братя Аллах и Господ стои най-високо в йерархията на сакралните герои. Другите персонажи са определени като „някаква сила ут състава, ут колектива на Божата сила, на Алахувта сила”, „некув

на Аллаха, на Господя некъв пудчинен”. Ето защо, тук тази общност може да бъде наречена с работния термин „слуги, помощници на Аллаха/Господа”.

В заключение трябва да се подчертае, че, както всяко явление във фолклорното ментално пространство, така и сакралните владетели на света имат амбивалентна природа и могат да съществуват в различни хипостази в зависимост от връзките им с другите фолклорни модели от фолклорната концептуална картина на света, т.е. те съществуват едновременно в няколко ментални измерения.